

**НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ФАКУЛТАТИВНУ НАСТАВУ У СРЕДЊОЈ ШКОЛИ:
ХУМАНОСТ И БЕЗБЈЕДНОСТ**

РАЗРЕД: ПРВИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 30

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ:

- Развијање интраперсоналних и интерперсоналних способности и животних вјештина код ученика (реална слика о себи, самопоштовање, препознавање властитих и туђих емоција, управљање емоцијама и односима, емпатична и асертивна комуникација, толеранција, поштовање, уважавање, критичко мишљење, лична и друштвена одговорност и продуктивност, кооперативност, пријатељство, духовност и др.) у циљу хуманизације односа у школи и друштву.
- Развијање способности и вјештина адекватних емоционално-социјалних облика понашања и реаговања ученика у циљу стварања сигурног менталног, школског али и ширег друштвеног окружења (како физичког тако и виртуелног).
- Развијање способности уочавања актуелних тема/проблема у школском колективу и друштвеној заједници, те конструктивног и прихватљивог рјешавања проблема.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА:

Наставне области и теме	Број часова у току године
Област 1: Хуманост Тема 1: Реална слика о себи - хуманије друштво Тема 2: Емпатија у служби ненасилне комуникације и пријатељства Тема 3: Ја сам друштвено одговоран	30
Област 2: Безбједност у школи и друштвеној заједници Тема 1: Школа и друштвена заједница као безбједно окружење Тема 2: Живот у виртуелном свијету	
Област 3: Хуманост и безбједност на дјелу Тема 1: Хуманост и безбједност као стил живљења	

Исходи учења	Садржаји програма	Примјена научног
Област 1: Хуманост		
<p data-bbox="337 327 591 359">Очекивани исходи</p> <p data-bbox="204 411 537 443">Ученик је способен да:</p> <ul data-bbox="253 495 716 1503" style="list-style-type: none"> • аргументовано опише своје карактеристике и особине (физички изглед, емоције и њихове ефекте, физичке и интелектуалне способности, могућности и ограничења; жеље, намјере, ставове и друго); • разумије и процјењује своје мјесто у новој средини, те властити осјећај и потребу за сигурношћу и прихватањем; • разумије и прихвата ставове и мишљења других о себи; • реално позитивно и негативно процјењује и вреднује себе, с обзиром на то шта је, какав је и шта би желио, могао и требао бити; • прихвата себе онаквим какав заиста јесте с тежњом ка развоју и напредовању; • разумије значај властитог идентитета и интегритета. 	<p data-bbox="748 327 1089 443">Тема 1: Реална слика о себи - хуманије друштво</p> <ul data-bbox="781 516 1065 852" style="list-style-type: none"> • Шта знам и мислим о себи. • Како ме виде други. • Визија себе. • Процјена слике о себи (реално или идеално „Ја“). 	<ul data-bbox="1170 369 1487 1881" style="list-style-type: none"> • Спознаје властите карактеристике, могућности и ограничења у конкретним ситуацијама и околностима (нпр. уочава ситуације у којима се реално процјењује, потцјењује и прецјењује). • Спознаје како га перципирају други, те прихвата ставове и мишљења других на емоционално и социјално адекватан начин у конкретним друштвеним околностима. • Има став шта би желио, могао и треба бити, као и знања, вјештине, способности и особине за које мисли да би требао имати (нпр. компетенције, дужности, обавезе и одговорности). • Процјењује властите особине, способности,

		<p>могућности, начине комуницирања и поступке у конкретним школским и животним ситуацијама.</p>
<p>Ученик је способен да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прецизно описује и слободно изражава властите емоције и доживљаје; • идентификује и аргументовано описује емоције и доживљаје друге особе; • саучествује у емоцијама и доживљајима других; • испољава осјећајност и емотивну пријемчивост; • боље разумије различите перспективе (како је бити у нечијој кожи); • привремено се поистовјећује са другом особом; • заузима дистанцу у односу на догађаје, особе или емоције (помјерање од симпатије до емпатије); • уважава сопствену индивидуалност, те индивидуалност и различитост других особа; • препознаје и поштује бриге, проблеме, страхове, тегобе и остала емотивна стања друге особе; • користи мимику, изражајност, гестове, контролисане додире 	<p>Тема 2: Емпатија у служби ненасилне комуникације и пријатељства</p> <ul style="list-style-type: none"> • „Сеф наших емоција и доживљаја“. • Ја у твојој кожи. • Поштујмо наше различитости. • Прихватам те таквог какав јеси. • Желим те разумјети и помоћи ти. • „Четири ува, да се боље чујемо!“ • Асертивност и асертивна комуникација. • Пријатељство. 	<ul style="list-style-type: none"> • Посједује сензибилитет за осјећаје и перспективу друге особе и активно интересовање за његове потребе и бриге. • Саосјећа, односно учествује у осјећањима другог. • Посједује сензибилитет за развојне и друге потребе других и подржава њихове способности. • Антиципира, препознаје и задовољава потребе других. • Посматра друге особе с њене тачке гледишта и преузима улоге друге особе у одређеној социјалној ситуацији.

<p>и глас при изражавању емоција;</p> <ul style="list-style-type: none"> • се понаша флексибилно у разним ситуацијама; • активно и емпатично слуша, без сујете, предрасуда, стереотипа и осуде; • пажљиво са уважавањем и поштовањем прати садржај излагања других; • показује саговорнику да учествује у излагању давањем кратких повратних информација као што су: да, заиста, је ли могуће, и слично; • одваја битне од небитних информација; • разликује истину од полуистине и лажи; • гестикулацијом показује да се емоционално ангажује при саговорниковом излагању; • поштује околности у којима се комуникација одвија; • слободно, одлучно и јасно износи своје мисли, ставове, осјећања, доживљаје, очекивања, потребе, страхове и тежње; • своје излагање прилагођава интересовањима и пажњи саговорника; • отворено, слободно и аргументовано улази у дијалоге; • на адекватан начин изражава властити став и мишљење иако се разликују од других и или већине; 		<ul style="list-style-type: none"> • Пружа подршку и помоћ другим и другачијим од себе. • Тумачи, разумије, те адекватно и благовремено реагује на индивидуална и групна психофизичка стања и ситуације. • Опажа и закључује шта се стварно догађа у одређеној, конкретној ситуацији, односно што то други говоре или чине (нпр. без икакве процјене или осуде једноставно саопштава да ли то што други ради и говори, њему одговара или не). • У комуникацији са другим особама саопштава како се осјећа док посматра конкретне догађаје или слуша ријечи друге особе (нпр. једноставно и смјело говори да ли је повријеђен, уплашен, срећан, задовољан, изнервиран,
--	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • контролише своје емоције и поступке; • доноси одлуку и преузима одговорност када је у ситуацији подједнако привлачних или подједнако одбијајућих могућности (пријавити неадекватно понашање, бити ниједи посматрач или навијач, прикључити се и чинити недјело); • рјешавање неспоразума и конфликтних ситуација схвата као изазове, у којима су све незадовољне или сукобљене особе одговорне за проналажење рјешења; • сарађује и дружи се са другим и другачијим од себе, брине за добробит појединца и групе; • испољи/покаже толеранцију, отвореност, пажњу, пријатељску настројеност и љубав према наставнику и другим ученицима, као и другима; • његује и одржава пријатељске односе који нису засновани на личним интересима; • поштује живот (као основну вриједност) друге особе; • испољава мотивисаност за помагање другој особи у духовном, психичком и физичком смислу. 		<p>збуњен, разочаран и слично).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одлучно изражава своје потребе које су повезане са осјећањима које је препознао у току комуникације са другима. • Молбом изражава шта жели од друге особе а што би обогатило или учинило љепшим и лакшим његов живот, као и међусобну комуникацију. • На адекватан и прихватљив начин рјешава неспоразуме и конфликтне ситуације. • Критички сагледава и вреднује себе и друге, те сходно томе прашта и ради на побољшању међусобних односа.
<p>Ученик је способан да:</p>	<p>Тема 3: Ја сам друштвено одговоран</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Демонстрира и описује понашање друштвено

<ul style="list-style-type: none"> • наводи и објасни особине и поступке друштвено (не)одговорне особе; • објашњава повезаност личне и друштвене одговорности. 	<ul style="list-style-type: none"> • Друштвено одговорна/неодговорна особа. • Лична и друштвена одговорност. 	<p>(не)одговорне особе у хипотетичким и реалним друштвеним околностима (нпр. види или чује да је неко повријеђен особа, животиња и слично).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Друштвено одговорно се понаша у току реализације истраживачког рада у конкретним школским и друштвеним околностима. • Радом и дружењем у школи, ван школе и у друштву конструктивно рјешава проблеме и превазилази изазове.
--	--	--

Област 2: Безбједност у школи и друштвеној заједници

<p>Ученик је способен да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • аргументовано објасни важност здравог начина живота и потребу чувања сопственог здравља и живота; • наведе врсте лоших поступака и намјера младих (са елементима психичког, физичког и сексуалног 	<p>Тема 1: Школа и друштвена заједница као безбједно окружење</p> <ul style="list-style-type: none"> • Здрави и нездрави стилови живота у школском и друштвеном окружењу. • Такмичарска и навијачка култура 	<p>У оквиру дебата и округлих столова аргументовано:</p> <ul style="list-style-type: none"> • образлаже важност здравог начина живота и потребу чувања сопственог здравља и живота; • наводи поступке на основу којих закључује какве су
---	--	--

<p>узнемиравања и злостављања);</p> <ul style="list-style-type: none"> • одлучно и одговорно одбија понуде и принуде да прослиједи, транспортује и употребљава дуванске производе, наркотике, алкохол и друга опојна средства и материје које стварају зависност (нпр. таблете), као и убојита средства и оружје; • наведе основне карактеристике такмичарске и навијачке културе са аспекта безбједности у заједници; • се одговорно понаша унутар такмичарске или навијачке групе; • испољава здрав такмичарски или навијачки дух; • одлучно и одговорно одбија да са познатим али и непознатим особама психички и физички узнемирава, малтретира и злоставља друге особе (како у реалном тако и у виртуелном окружењу); • на адекватан начин реагује на одређене облике насиља и занемаривања у окружењу; • наведе коме и на који начин може да се обрати за помоћ и заштиту живота, како свог тако и других особа; • наводи и објасни могуће опасности од оружја; • објасни важност поштовања правила понашања у ванредним ситуацијама; 	<p>као дио безбједоносне културе.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Рецимо НЕ насиљу и занемаривању у породици, школи и друштвеној заједници. • Помоћ правих пријатеља. • Опасности од оружја у породичном и друштвеном окружењу. • Понашање у ванредним друштвеним околностима и ситуацијама (поплаве, пожари, земљотреси и друго). 	<p>намјере (лоше/добре) дјеце и одраслих према њему и другима (нпр. да ли садрже елементе психичког, физичког и сексуалног узнемиравања и злостављања).</p> <ul style="list-style-type: none"> • саопштава и демонстрира адекватне начине реаговања у случају присутности (или по сазнању да постоји) занемаривања и насиља у породици, школи и друштвеној заједници, те пријављивања истог. • Одбија понуду и принуду пријатеља, познаника и непознатих лица да прослиједи, транспортује и употребљава: дуванске производе, наркотике, алкохол и друга опојна средства и материје које стварају зависност (нпр.
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • на сигуран и адекватан начин (у складу са препорукама надлежних, те постављених упозорења у школском и ваншколском окружењу) се понаша током одређене ванредне ситуације/појаве опасности. 		<p>таблете), као и убојита средства и оружје (хладно и ватрено).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одбија понуду и принуду да позната али и непозната лица психички (нпр. вријеђа, понижава, осуђује, исмијава, игнорише, одбацује) и физички (наноси физички бол, лишава слободе кретања и слично) узнемирава, малтретира и злоставља (како у реалном тако и у виртуелном окружењу). • Испољава такмичарску и навијачку културу која доприноси безбједној и толерантној комуникацији и дружењу (нпр. приликом посјета спортским удружењима, спортским клубовима и спортским догађајима). • На адекватан начин реагује било да је
--	--	---

		<p>побједник или губитник он или тим за који игра/навија.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Не солидарише се са насиљем међу младима и одраслим у школи и друштвеној заједници. • Аргументовано износи своје мишљење зашто се са оружјем у кући и друштвеном окружењу „не игра“. • Демонстрира адекватне начине (за конкретне ситуације), тражења заштите и помоћи (како за себе тако и за друге) од стране надлежних лица и институција, као и особа од повјерења (нпр. 1. <i>Кориштењем СОС телефона и Плавог телефона; 2. Обраћањем родитељима, радницима школе, полицијским службеницима у школи, на улици и полицијској станици, затим</i>
--	--	---

		<p><i>Центру за социјални рад, Хитној помоћи, Цивилној заштити, канцеларији Омбудсмена за дјечија права и другим).</i></p>
<p>Ученик је способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује правилно и неприхватљиво понашање у виртуелном окружењу; • подеси приватност на властитим дигиталним профилима; • објасни другима и исправно поступи на потенцијално нарушавање њихове приватности у виртуелном окружењу; • уочава и разликује облике насиља у виртуелном окружењу и на правилан начин реагује на виртуелне уцјене; • објасни аргументовано коме и како може да пријави нарушену приватност, неприхватљиво понашање и насиље у дигиталном окружењу. 	<p>Тема 2: Живот у виртуелном свијету</p> <ul style="list-style-type: none"> • Правилно и неприхватљиво понашање у виртуелном окружењу. • Облици насиља у виртуелном свијету (<i>Крађа профила, Cyberbullying, Grooming, Sexting, Sextortion, Live stream, Хејмерске групе</i>) • Заштита приватности и личне егзистенције у виртуелном окружењу. • Солидарност - заштита егзистенције других у виртуелном окружењу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Аргументовано излаже шта су то правилни а шта неприхватљиви облици понашања у виртуелном окружењу. • Успјешно подешава приватност у дигиталном окружењу. • Афирмативно се понаша на друштвеним мрежама током виртуелне егзистенције. • Врши интравршњачки утицај о безбједној и афирмативној виртуелној егзистенцији. • Одлучно и одговорно пријављује нарушену приватност, недопуштено,

		<p>ризично и штетно понашање у виртуелном окружењу.</p>
<p>Област 3: Хуманост и безбједност на дјелу</p>		
<p>Ученик је способен да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • предлаже и осмишљава, у сарадњи са осталим ученицима, пројекат који ће допринијети афирмисању хуманости и безбједности у непосредном окружењу; • прави заједнички план активности; • активно учествује у реализацији планираних активности; • прати и биљежи реализацију пројектних активности; • анализира ефекте реализованих активности; • предлаже, прави план и одлучује о учешћу у хуманитарним и добровољним акцијама; • предлаже и прави план мјера за унапређење безбједности у свом окружењу. 	<p>Тема 1: Хуманост и безбједност као стил живљења</p> <ul style="list-style-type: none"> • Израда пројекта („(П)остани хуман“ и/или „(П)остани безбједан“). • Реализација пројекта. • Евалуација пројекта. 	<ul style="list-style-type: none"> • Реализација конкретног пројекта из области хуманости и безбједности: <ul style="list-style-type: none"> ▪ избор проблема који ће се рјешавати, ▪ договор о начину реализације, ▪ план активности, ▪ праћење реализације, ▪ анализа постигнутих резултата (шта смо учинили, на који начин смо допринијели афирмисању хуманости и безбједности и слично). • Планирање и организација хуманитарне акције и/или акције која се односи на унапређење стања безбједности у окружењу (школи, локалној заједници, мјестима гдје излазе млади). • Реализација хуманитарне акције и/или акције из безбједности.

		<ul style="list-style-type: none"> • У зависности од проблема који ученици препознају и одаберу за истраживачки рад и лични допринос, примијенити научено могу у школи, локалној заједници, хуманитарном удружењу које постоји у њиховој заједници, локалним мјесним заједницама, општинама/градовима, презентације у медијима, на друштвеним мрежама, у циљу развоја хуманости у свакодневном животу.
--	--	---

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Факултативна настава *Хуманост и безбједност* је посебан облик наставе који се организује за ученике првог разреда средње школе, а који исказују посебна интересовања за одређене области и садржаје. Ради се о областима и садржајима који нису увијек дио редовних наставних програма, али који могу бити дијелом усклађени са редовним програмима појединих наставних предмета. Програми факултативне наставе могу обухватити и посебне области које су релативно аутономне у односу на редовне наставне програме.

Ученици факултативну наставу похађају на добровољној основи, што значи да су претходно упознати са садржајем програма *Хуманост и безбједност* и начином реализације, те да су се добровољно определијелили за његово изучавање. Ученик који жели похађати факултативну наставу *Хуманост и безбједност* преузима одговорност њеног континуираног похађања за школску/наставну годину, у складу са чланом 49, став 9, Закона о средњем образовању и васпитању („Службени гласник Републике Српске“ број 41/18, 35/20, 92/20 и 55/23).

С друге стране, наставник има одговорност да факултативну наставу организује на интересантан и занимљив начин, прилагођен узрасту ученика првог разреда средње школе, али и ученика појединачно, како ученици који су на почетку исказали интерес за наведени садржај, не би изгубили интересовање током реализације програма факултативне наставе.

Реализација програма факултативне наставе се организује током наставне године, укупног **годишњег фонда од 30 часова**. О распореду броја часова током наставне седмице/мјесеца/године школа, у сарадњи са наставником који изводи овај вид наставе, сама доноси одлуку да ли ће ова факултативна настава бити заступљена са једним или више часова седмично/мјесечно, при чему ће водити рачуна о дневном и седмичном оптерећењу ученика. Оријентациони фонд часова за реализацију садржаја програма и остварење исхода учења у оквиру одређене наставне области и наставне теме, није предложен, него је остављено да то уради наставник. Наставник ће у складу са потребама и интересовањима ученика, али и у зависности од начина реализације, примијењених облика, метода и техника рада, те у складу са условима и могућностима школе, да планира колико времена тј. наставних часова ће бити потребно да ученици остваре исходе учења и да се реализују одређене теме и садржаји програма. Наставни часови који буду обухватили истраживачки рад на пројектима, неће изискивати строго конструисан распоред часова овог факултативног предмета, те ће се, према специфичним потребама одјељења и избора истраживачког проблема/пројекта, ученици састајати можда једном у двије седмице, или три, а можда више пута у току једне седмице.

Факултативна настава под називом *Хуманост и безбједност* бави се питањима из области хуманости и безбједности младих, али из угла развоја интраперсоналних и интерперсоналних способности и животних вјештина код ученика које су им потребне за стварање сигурног школског али и ширег друштвеног окружења (како физичког тако и виртуелног), како за себе тако и за друге особе. Програм је осмишљен да оснажи младе и њихову потребу за сигурношћу, да они који се осјећају сигурним, остану на том правцу и даље јачају своје компетенције, а они који имају осјећај да им је потреба за сигурношћу на било који начин нарушена, да постану сигурнији уз развој способности и вјештина које су им потребне за то.

Циљ ове факултативне наставе је да ученици на занимљив и креативан начин овладају способностима, вјештинама емпатије, толеранције, асертивне комуникације, управљања емоцијама, тимског рада, те да кроз истраживачки рад подстичу развој вјештина изградње односа, друштвене одговорности, критичког мишљења и функционалних знања.

Програм факултативне наставе *Хуманост и безбједност* осмишљен је на начин да покрива три области: *Хуманост, Безбједност у школи и друштвеној заједници*, те *Хуманост и безбједност на дјелу*. У оквиру сваке области дефинисане су теме, исходи учења (очекивани исходи тј. жељени резултати које ученици требају остварити), садржаји програма, те знаке о могућој примјени научног тј. оствареног.

У оквиру области *Хуманост* понуђене су **три теме**: *Реална слика о себи - хуманије друштво, Емпатија у служби ненасилне комуникације и пријатељства* и *Ја сам друштвено одговоран*, а у оквиру области *Безбједност у школи и друштвеној заједници* планиране су **двје теме**: *Школа и друштвена заједница као безбједно окружење*, те *Живот у виртуелном свијету*. У

области *Хуманост и безбједност на дјелу* предвиђена је **једна тема**: *Хуманост и безбједност као стил живљења*.

Наставни програм *Хуманост и безбједност* обухвата теме и садржаје који омогућавају самосталан ученички истраживачки рад и активно партиципирање у животу и раду у школи и ван ње. При реализацији факултативне наставе потребно је да наставник код ученика развија интересовање за прикупљањем информација путем истраживачког рада како би ученици формирали позитиван став према стицању знања, вјештина и навика, те препознали важност коришћења усвојених информација, како за лични живот, тако и за допринос друштвеној заједници. Пожељно је примјењивати наставне методе и технике које омогућавају посматрање, постављање претпоставки, уочавање, праћење, биљежење, закључивање, примјену електронских медија и дигитализованих садржаја, те практичну реализацију у активностима које то дозвољавају.

Приликом планирања реализације наставног процеса ове факултативне наставе акценат треба да буде на примјени савремених модела наставе који у свом основу подстичу: искуствено, истраживачко и интерактивно учење, индивидуализовану, егземпларну, пројектну, те проблемску наставу, а све са циљем развијања функционалних знања, вјештина и способности ученика. При конкретној реализацији програма факултативне наставе предлаже се: усмјеравање ученика на различите изворе знања (књиге, новински чланци и исјечци, летописи, библиотеке, електронски медији...); коришћење ванучионичке наставе, демонстрацију и истраживачко учење кроз практични индивидуални и групни рад ученика; организовање посјета установама/институцијама, различитим удружењима која им могу пружити битне информације; прикупљање информација и њихова презентација/представљање путем различитих дидактичких материјала и помагала као што су: панои, портфолио (збирка радова и информација), презентације, "lap book" (lap book је фасцикла у којој су пажљиво организовани и упаковани материјали за рад; то је спој цртежа, прича, дијаграма, графикона и временских трака који на креативан и интерактиван начин приказују садржаје које су ученици учили); организација предавања, посјета у сарадњи са стручним лицима и надлежним институцијама; организовање тематских изложби ученичких радова у простору школе или изван њега. Један од могућих начина представљања остварених исхода учења и реализације садржаја програма факултативне наставе је и израда аудио и видео записа, кратких едукативних филмова од стране ученика, а све са циљем развијања нулте толеранције на насиље у школама и изван школе. Јавне презентације/представљања, зависно од теме едукативног филма, могу бити организоване за друге ученике, родитеље ученика, запослене у школи или представнике локалне заједнице.

Пожељно је да након увођења ученика у сваку поједину тему, наставник са ученицима разговара/договара на који начин желе да приступе датој теми. Можда ће то бити истраживачки рад, дебата (нпр. „Ја у првом разреду средње школе“ и друге), играње улога („улазак у туђе

ципеле“), драматизација текста и скичеви који погодује датој теми, те педагошко-психолошке радионице.

За тему *Ја сам друштвено одговоран* могу се реализовати радионице под називима: „Бирам паметно - тинејџери под притиском“, „То нисам ја“, „Вијест која баш и није тачна (како критички процијенити и разликовати чињенице и конструкције)“, као и радионице уз примјену дебате на тему: „Ко су нам узор и идоли?“ и „Друштвена одговорност је/није усклађена са личном одговорношћу“ и друге.

Одабрани начин рада треба да омогући подстицање развоја способности и вјештина адекватног начина реаговања у одређеним животним ситуацијама и околностима. Поред тога активности ученика требају бити усмјерене на практичну примјену стечених знања како би се развило функционално знање и освијестила употребна вриједност стечених знања и вјештина.

Програм је замишљен и да, нарочито у дијелу о безбједности, укључи едуковане полицијске службенике, те посјету ученика одређеним институцијама, како би исходи овако датог програма изашли из оквира школе у друштвену заједницу и живот уопште. Све ово доприноси развоју животних вјештина и компетенција, а јача потребу за сигурношћу која је јасно описана Масловљевом хијерархијом потреба. Приликом посјета МУП-у и Центру за социјални рад ученици ће моћи да се упознају и са улогом полиције и социјалних служби у превенцији насиља (надлежности и поступања према младима), правима пријавиоца насиља, али и о васпитним препорукама и кривичним санкцијама које се предузимају према малољетницима, као и разликовању васпитних препорука и кривичних санкција.

За остварење исхода учења у оквиру теме *Школа и друштвена заједница као безбједно окружење* могу се реализовати радионице на тему: „Безбједност и зашто ми је то важно“ и „Желим бити безбједан у свом окружењу“.

У оквиру теме *Безбједност у виртуелном окружењу* приликом реализације садржаја Облици насиља у виртуелном свијету (*Крађа профила, Cyberbullying, Grooming, Sexting, Sextortion, Live stream, Хејтерске групе*) користити краткометражни едукативни филм „Реци НЕ“ МУП-а Републике Српске (<https://mup.vladars.net/index.php?vijest=vtk&vrsta=reciNe>).

Приликом реализације факултативног програма „(П)остани сигуран“ наставници/реализатори програма могу да се ослањају на доступну литературу/приручнике које је Републички педагошки завод у претходним годинама креирао/осмислио за наставнике средњих школа, али и другу литературу коју одјељењске старјешине користе за реализацију садржаја програма *Васпитног рада у одјељењској заједници. Приручник за рад са одјељењском заједницом у првом разреду средње школе*, (2021) Бања Лука, аутора Драгана Граонић и Весна Јевтић, те *Приручник за одјељењске старјешине Васпитно-образовни рад у одјељењској заједници ДРУГОГ, ТРЕЋЕГ и ЧЕТВРТОГ разреда средње школе*, (2023) Бања Лука, (група аутора), наставницима нуде моделе радионица које могу користити приликом припреме активности и реализације садржаја и програма факултативне наставе *(П)остани сигуран*. Препорука је да се у раду користи и Приручник за наставнике основних школа Републике Српске *Здрави*

животни стилови, Бања Лука, јануар 2023. године (Министарство просвјете и културе Републике Српске и Републички педагошки завод Републике Српске).